

IV.

Iz naših razmotrivanj o presojanju izvenstečajnega izpodbijanja v mzp izhajajo naslednja pravila:

Izpodbijalni upravičenec more izpodbijati samo tako pravno dejanje, ki je izpodbojno takó lege causae izpodbijalne terjatve, kakor tudi lege causae izpodbijanega pravnega dejanja (kumulacijski sistem). Enako se ravnaajo učinki izpodbijanja po kolizijskih statutih obeh pravno-poslovnih razmerij. Predpostavke, ki jih mora izpolnjevati izpodbijalna terjatev, določa zanjo veljavni pravni red.

Ali se raztezata pogodbeni in prisilni zastavna pravica na premičninah tudi na odškodninsko terjatev zoper zavarovalnico?

Dr. Anton Urbanc.

Postavljeno vprašanje je treba v zavarovalni praksi često rešiti, ker je ozko povezano z gospodarsko funkcijo, ki jo ima ustanova zavarovanja v kreditnem gospodarstvu. Pravilna in pravična rešitev tega vprašanja je zaradi tega velikega gospodarskega pomena.¹

1. Funkcija zavarovanja v kreditnem gospodarstvu.

Zavarovalna zaščita naj daje zavarovancu² občutek sigurnosti in naj dviga njegov smisel za podjetnost; podpira

¹ Praktičen primer naj pokaže gospodarsko pomembnost pravilne rešitve tega pravnega vprašanja:

Trгоvec (zavarovanec) ima milijonsko zalogo blaga, ki je zavarovana za požar. Zahtevajoči upniki so to zalogo zaradi izterjave svojih izvršljivih terjatev sodno zarubili. Zaloga po rubežu pogori. Zavarovancu (zavezancu) nastane odškodninska terjatev proti zavarovalnici. Poda se praktično vprašanje, ali morajo zahtevajoči upniki p o n o v n o zarubiti odškodninsko terjatev proti zavarovalnici ali so morda že po prvotnem premičninskem rubežu zavarovani. Po požaru lahko nastane pravcati tek zahtevajočih upnikov, ki so se udeležili že premičninske izvršbe, lahko nastopijo novi zahtevajoči upniki, ki denarno terjatev zoper zavarovalnico zarubijo. Vrstni red se lahko popolnoma prevrne.

² Zavarovanec je oseba, ki uživa zavarovalno zaščito; zavarovalec, ki sklepa z zavarovateljem zavarovalno pogodbo in je

naj njegovo kreditno sposobnost; hipotekarni in tudi lombardni kredit (kredit na ročno zastavo) je ozko povezan z zavarovalno zaščito, brez katere si kredita v modernem gospodarstvu skoraj ne moremo misliti. Moderno kreditno gospodarstvo v veliki meri temelji na instituciji zavarovanja, zlasti požarnega, ki daje dajalcu kredita *sekundarno* stvarno jamstvo, da je dovoljeni kredit tudi zavarovan, pa četudi bi bila zavarovana stvar s požarom ali drugače uničena. Šele požarno zavarovanje ustvarja solidne pogoje za razvoj kreditnega gospodarstva, ki pomeni zupanje v bodočo plačilno zmožnost dolžnikovo. Zakonodavec mora ustreči potrebam kredita s tem, da nudi zastavnemu upniku v določni meri zavarovalno zaščito. Pretežni del kreditnih poslov je mogoč le, ker nudi dolžnik zadostno jamstvo (hipoteko ali ročno zastavo), katere vrednote morajo biti vrh tega še zavarovane, ker potrebuje dajalec kredita še nadaljnje jamstvo, da stopi po uničenju zastavljenih stvari njihov denarni ekvivalent na njihovo mesto. Upnik mora celo skrbeti, da mu zakonodavec prizna *samostojni* odškodninski zahtevek zoper zavarovaltelja,³ če dolžnik vzlic obstoječemu zavarovanju zaradi svojega protipogodbenege ravnanja nima odškodninskega zahtevka.

Rimsko pravo je vedno stalo na strogem stališču, da zastavna pravica ugasne takoj, ko je zastavljena stvar uničena; to načelo je sprejel tudi naš odz. v § 467.

2. Zaščita hipotekarnega upnika.

Naravno, da je moral zakonodavec v prvi vrsti skrbeti za zaščito hipotekarnega upnika po načelu „*pretium succedit in locum rei*“ spričo velikega obsega in pomembnosti realnega kredita, ki se odigrava pri nepremičninah. Že dvorni dekret z dne 18. julija 1828 zjz. št. 2354, ko je bilo požarno zavarovanje še v prvih povojih, je izrekel glede nepremičnin načelo: odškodninska terjatev zoper zavarovalnico se mora v prvi vrsti uporabiti za obnovev zgradbe in zaradi tega ni rubljiva. Zastavne pravice zastavnega upnika preidejo na odškodninsko terjatev zavarovancevo zoper zavarovalnico, če se le ta ne uporabi za obnovev. Pravice zastavnih upnikov ne smejo biti prikrajšane; slednjim je

obvezan plačevati premije. Navadno je zavarovaneec istoveten z zavarovalcem; če mislimo na zavarovalno zaščito, uporabljamo izraz zavarovanec, če mislimo na sklep zavarovalne pogodbe, pa izraz zavarovalec. Vsak izraz ima svojo funkcijo.

³ Deutsche Versicherungswirtschaft, Band V. 1936 - 1939, str. 99.

pridržno uveljavljanje zastavne pravice po cit. starem rimskem pravem načelu.⁴ To načelo je sprejel tudi zakon o zavarovalni pogodbi z dne 23. decembra 1917. Zaščita zastavnega upnika, ki ima svojo zastavno pravico vknjiženo na zavarovanem poslopiju, je podrobno normirana po §§ 79 i. sl. zozp. Velja načelo, da se zastavna pravica, vknjižena na zavarovanem poslopiju (nepremičnini), razteza na odškodninsko terjatev zoper zavarovatelja. Odškodninski zahtevki, se smejo plačati zavarovancu le s privoljenjem zastavnih upnikov, ki so svojo zastavno pravico priglasili pred nastopom zavarovalnega primera zavarovatelju. Ta prijava se v praksi izvrši s tkzv. vinkulacijsko izjavo po § 79 zozp. Vinkulacija ima za posledico, da mora zavarovatelj za ves čas obstoja zavarovanja knjižnega upravičenca in njegove pravne naslednike na njihove stroške obvestiti o odpovedi zavarovanja in o vsaki drugi spremembi zavarovalnega odnosa, o vsakem prenehanju plačevanja premij, o znižanju zavarovalne vsote, kakor tudi o priznanju odškodnine — vse to vsakokrat brez odlašanja s priporočenim pismom. Končno je vinkulacija obvezna izjava zavarovalnice, da izplača zavarovalno odškodnino le s privolitvijo zastavnega upnika, v čigar korist je vinkulacija izdana. Naše pravo gre v tej smeri še dalje z namenom, da bi doseglo potrebno zaščito zastavnega upnika in sicer s tem, da prizna norma iz § 82 zozp. zastavnemu upniku celo s a m o s t o j e n z a h t e v e k na zavarovalno terjatev za primer, da bi zavarovanec zaradi svojega protipogodbenege ravnanja izgubil pravico do zavarovalne odškodnine. V glavnem smemo reči, da je to vprašanje v zaščito zastavnih upnikov zadovoljivo rešeno.⁵

3. Zaščita pogodbene in prisilne zastavne pravice na premočninah.

Težavnejši postane položaj upnika, ki ima ročno zastavo ali je drugače v izterjavo svoje izvršljive terjatve zarubil premočnine, telesne stvari; zakonodavec je tu le oklevajoč sledil potrebi kreditnega gospodarstva.⁶ Prav

⁴ Judikat št. 162 z dne 8. junija 1904, zbirka Nowak, Neue Folge št. 694 izreka načelo, da je nav. dvorski dekret tudi po uvedbi izvršilnega reda ostal v veljavi.

Klang, Pfandschutzrecht bei der Feuerversicherung von Gebäuden, 1918.

⁵ To načelo surogata poznamo v naši zakonodaji med drugim v železniškem razlastitvenem zakonu z dne 18. febr. 1878 št. 30 drž. zak. in v zakonu z dne 7. junija 1883 št. 92 drž. zak., ki se tiče zložbe zemljišč.

⁶ Motivi k načrtu zakona o zavarovalni pogodbi str. 110.

tukaj spoznamo dokaj konservativno gledanje pravnika na moderno gospodarstvo, ko se skuša krčevito ravnati po rimski formulaciji zastavnega prava, trdeč, da zastavno pravo z uničenjem stvari ugasne. Zakon o zavarovalni pogodbi z dne 25. decembra 1917 nima posebnih norm, s katerimi bi bila zastavna pravica na premičninah (pogodbena ali prisilna) zaščitena po načelu „*pretium succedit in locum rei*“. Pravna literatura se samo ob robu dotakne tega vprašanja.

Tudi drugače ne naletimo v našem pravnem sistemu na podobno normo⁷ in stojimo tako pred problemom, kako zadovoljivo rešiti tako pomembno gospodarsko vprašanje na način, da bi rešitev ustrezala praktičnemu gospodarskemu življenju in tudi drugače pravnemu čutu in bi prinesla v pravno življenje potrebno varnost. Zavarovalstvo je od nekdaj ljubosumno pazilo na to, da se v zgolj obli-gacijsko razmerje med zavarovalcem in zavarovateljem ne vmešajo tretje osebe.⁸ Realni kredit na premične stvari po zakonu ni zaščiteno. Zastavodaja premične stvari ne daje pravice na odškodnino sploh, zlasti ne stopi zavarovalna odškodnina na mesto poškodovane stvari. V ta namen morejo služiti vinkulacijske izjave raznih vrst.⁹

Dajalec kredita na ročno zastavo si bo moral pomagati s tem, da zahteva od upnika in zavarovalnice vinkulacijsko izjavo, kakor se to praktikira v nepremičninskem kreditiranju.

V težavnejšem položaju je zahtevajoči upnik, ki sega v izterjanje svoje izvršljive terjatve po zavarovanih premičninah zavezanca (zavarovanca). V takem primeru bo od zavarovanca le težko prejel potrebno vinkulacijsko izjavo; zavezanec se bo verjetno tudi drugače branil, da bi podal glede obstoječega zavarovanja podrobnejše podatke zahtevajočemu upniku. Zastavni upnik, ki je za svojo izvršljivo terjatev dosegel zastavno pravico z rubežem, ne more zahtevati dela odškodnine, ki jo ima zavezanec do poškodovatelja, še manj pa more zahtevati del zavarovalne terjatve. Že citirani judikat št. 162 izrečno izključuje, da bi veljalo

⁷ Izjemo dela zaradi pospešitve trgovine zakon o javnih skladiščih z dne 25. avgusta 1950, ki določa v § 28: „Če nastane škoda zaradi požara, stopi na mesto blaga vsota, ki jo dolguje zavarovalnica.“ Poudariti pa je, da je to izjemna določba, ki jo je zahtevala sigurnost v trgovini.

⁸ Gl. n. pr. čl. 21 splošnih zavarovalnih pogojev, ki odreja nedopustnost cesije odškodninskega zahtevka pred nastopom zavarovalnega primera.

⁹ Prölss, Versicherungsvertragsgesetz, 3. izdaja, str. 217.

rimsko načelo „*pretium succedit in locum rei*“ tudi za premičnine.¹⁰

Taka ureditev, ki je v pravni teoriji in tudi v judikaturi¹¹ splošno priznana, sicer ne ustreza zahtevam modernega realnega gospodarstva in tudi ne pravnemu čutu. Nov dokaz, da ima vsak pravni sistem „luknjo“, ki jo je treba s primerno in pametno razlago zamašiti.

4. Švicarsko in italijansko pravo.

Posrečena, pravilna in pravična se nam zdi rešitev tega važnega vprašanja po švicarskem pravu v korist in potrebno

¹⁰ Ehrenzweig, *Versicherungsvertragsrecht*, str. 598, Klang-Klang, *Kommentar I/2*, str. 277, ki navaja v tej zvezi spodaj nav. sodbo z dne 30. aprila 1913.

¹¹ Judikatura zastopa mnenje, da se prisilna zastavna pravica na premičninah ne razteza na odškodninsko terjatev, ki jo ima prejeti zavezanec (zavarovanec), ko je bila zarubljena stvar s požarom uničena.

a) GIUNF 6425 in ZBl 1913, str. 505.

b) Važny št. 9735.

Ce je zastavna pravica na zarubljenih stvareh ugasnila zaradi uničenja, upnik pa ni imel zastavne pravice do zavarovalne odškodninske terjatve, upnik, ko mu je poravnalni dolžnik plačal poravnalno vsoto, ne more za ostanek svoje terjatve voditi izvršbe na zahtevek dolžnika iz zavarovalne pogodbe.

Razlogi: Zahtevajoči stranki je bila dovoljena premičninska izvršba; preden je prišlo do prodaje, so zarubljene in zavarovane stvari pogorele. O dolžnikovi imovini se je uvedel med izvršbo poravnalni postopek. Zavarovalnica je odškodnino položila kot sporni sklad pri sodišču. Zavezanec je vložil tožbo, s katero je zahteval ugotovitev, da je izvršilni naslov zahtevajoče stranke zaradi plačila ugasnil in da se izvršba ustavi. Vse tri stopnje so tožbenemu zahtevku ugodile. Ni pravilno mnenje, da bi na mesto s požarom uničenih premičnin stopil denarni ekvivalent (zavarovalna odškodnina) na njihovo mesto. Zahtevajoča stranka je imela zastavno pravico le na stvareh, ki so pogorele, in je s tem ugasnila zastavna pravica (§ 467 odz.); na zavarovalni odškodnini si ni pridobila zastavne pravice. Če bi si hotela zahtevajoča stranka pridobiti zastavne pravice na zavarovalni odškodnini, bi morala dati plico vinkulirati v svojo korist. Uničenje zavarovanih stvari po požaru gre po § 1311 odz. na škodo zahtevajoče stranke. Z uničenjem sodno zarubljene stvari ni samo ugasnila zastavna pravica, marveč naravno tudi možnost posebnega kritja.

c) Podobna je sodba Vrhovnega sodišča v Brnu z dne 15. septembra 1929, ki je objavljena pod št. 564 v prilogi za sodne odločbe v reviji „Pojistný Obzor“, letnik XVIII, avgust 1939.

Pri tej odločbi se uporablja slovaško pravo. Izraženo je ravno tako načelo, da se zastavna pravica na premičninah ne razteza *ipso iure* na zavarovalno odškodbo. To načelo, ki sicer velja za nepremičnine, je izjemna norma, ki se ne da po naliki razširiti na premičnine.

zaščito realnega kredita in pravne sigurnosti. Po čl. 56 zakona o zavarovalni pogodbi z dne 2. aprila 1908 more zavarovalnica, če je bila o rubežu zavarovane premičnine pravočasno obveščena, pravno veljavno plačati odškodnino le izvršilnemu sodišču, ki razdeli odškodnino med zahtevajoče upnike po vrstnem redu pridobljene rubežne zastavne pravice. Po čl. 57 se razteza zastavna pravica na zavarovanih stvareh tudi na zastaviteljev odškodninski zahtev, kakor tudi na stvari, ki se nabavijo iz odškodnine.¹²

Za prijavo zavarovalnici obstoji v sodni praksi poseben uradni formular.¹³

Podobno je rešil to vprašanje novi Codice Civile v čl. 2742:

„Če so uničene ali poškodovane stvari bile dane kot zastava ali hipoteka, so vsote po zavarovatelju dolgovane za odškodbo izgube ali poškodbe namenjene po njihovem vrstnem redu v korist dolgov, za katere je bila zastava in hipoteka dana“.

Ustrezno ali ožjo določbo, ker so bile pri tem izključene premičnine, je vseboval stari Codice Civile v čl. 1951.¹⁴ Zaščito glede zavarovanih premičnin je nudil čl. 457 Codice di commercio, vendar ta po mnenju prakse in teorije ni bila zadostna.¹⁵

5. Francosko pravo.

Francoska judikatura je pred uvedbo zavarovalnega zakona desetletja zastopala trdovratno dogmo, da zastavni upnik na zavarovalni odškodnini nima nobenih pravic; zavarovalna dajatev po nastopu zavarovalnega primera postane zavarovanceva prosta imovina, na katero morajo upniki ponovno seči, če si hočejo zasigurati kritje. Francoski zakonodavec je bil vkljub temu primoran, da je zavarovalno odškodnino s posebnim zakonom z dne 19. februarja 1889 rezerviral v prvi vrsti zastavnim upnikom in je bil tako za francosko pravo spor odpravljen; zmagalo je načelo „*pretium succedit in locum rei*“; to načelo je sicer samo ob sebi razumljivo, a vkljub temu ni moglo dolgo prodrati.

Norme iz nav. zakona je skoraj dobesedno sprejel francoski zakon o zavarovalni pogodbi z dne 13. julija 1930 v

¹² Važno n. pr. pri zavarovanju stekla, ko obstoji odškodba zavarovalnice pogosto v tem, da dobavi zavarovatelj novo blago (steklo) in ne denar.

¹³ Gl. Roelli-Jäger, Kommentar, II, na str. 189.

¹⁴ Avv. Renzo Visentini, Le assicurazioni nel nuovo Codice Civile, 1942, str. 80.

¹⁵ Cesare Vivante: Del contratto di assicurazione, 1936, str. 256.

čl. 37. Zakon ne razlikuje zastavne pravice, pridobljene na premičninah ali nepremičninah. Tu izraženo načelo je pa oslajbljeno z določo iz drugega odstavka, ki pravi, da so plačila, napravljena v dobri veri pred ugovorom zastavnega upnika, veljavna.¹⁶

6. Zavarovanje interesa zahtevajoče stranke.

Zahtevajoči upnik si bo pomagat s tem, da svoj interes na ohranitvi zarubljenih stvari samostojno zavaruje kot samostojni riziko. Ta vrsta zavarovanja je vsekakor in vedno dopustna in zavarovalno tehnično mogoča. Zavarovanje interesa zastavnega upnika na ohranitvi zarubljenih stvari lahko teče vzporedno z zavarovanjem interesa lastnika zarubljenih stvari. Naravno, da bo zavarovanje interesa zastavnega upnika imelo za podlago zavarovalno vsoto le do višine, da se izvršljiva terjatev z dodatki in stroški pokrije, če nastopi zavarovalni primer. Zavarovanje zahtevajoče stranke predstavlja le namen, da se doseže popolno kritje izvršljive terjatve iz prodaje zarubljenih stvari. Zahtevajoča stranka bo stroške tega posebnega zavarovanja brez vsega lahko uvrstila med izvršilne stroške, ker so povezani z začasno upravo zarubljenih premičnin. V tem primeru niti ne moremo govoriti o dvojnem zavarovanju po § 54 zozp., ko zavarovalne vsote skupaj presegajo zavarovalno vrednost; obstajata dva interesa: interes zahtevajoče stranke in interes lastnika; oba interesa se lahko posebej zavarujeta. Verjetno tečeta oba interesa vzporedno, lahko se pa tudi zgodi, da lastnik nima interesa na ohranitvi zavarovalne in zarubljene stvari, temveč da ima večji interes na zavarovalni odškodbi, da tako prepreči javno prodajo svojih zarubljenih premičnin. Prav iz tega vidika spoznamo pomembnost posebnega zavarovanja zarubljenih stvari po zahtevajočem upniku. Če bi pri takem zavarovanju nastopil zavarovalni primer, bo posamezna zavarovalnica po določi § 54 zozp. sorazmeren del prispevala k plačilu odškodnine.

¹⁶ Ancey-Sicot, La loi sur le contrat d'assurance, Paris, 1931.